

Framgång i undervisningen

En sammanställning av
forskningsresultat som
stöd för granskning på
vetenskaplig grund i skolan.

Skolinspektionen Dnr 2010:1284
Foto: Ryno Quantz, Monica Ryttmarker

Framgång i undervisningen

En sammanställning av forskningsresultat som stöd för granskning på vetenskaplig grund i skolan.

av Charlotte Johansson, fil. dr, utredare, Skolinspektionen

Utbildningen i svensk skola ska enligt skollagen vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Efterfrågan på råd och vägledning kring hur undervisningen ska gå till är stor. Det märks inte minst i samband med de inspektioner som Skolinspektionen gör i skolorna. Emellanåt använder sig skolorna av standardiserade och förenklade lösningar som förväntas bidra till förbättrade resultat och ökad måluppfyllelse, vilket dessvärre inte alltid får önskade effekter. Som motvikt till denna typ av lösningar menar Skol-

inspektionen att det finns ett behov av en evidensbaserad utvärdering av vilka faktorer som leder till förbättrade resultat.

Fokus på alla barns
och elevers lika rätt
till god utbildning

Fokus för Skolinspektionens verksamhet är alla barns och elevers lika rätt till god utbildning och kunskapsutveckling i en trygg miljö. Under perioden 2008–2012 har Skolinspektionen genomfört nästan 6 000 skolbesök och drygt 40 kvalitetsgranskningar. Tretton av dessa granskningar har avsett undervisningen i olika ämnen, och har genomförts inom områden där det finns särskild risk att skolorna inte lever upp till de krav som ställs. Verksamheternas måluppfyllelse och hur väl de klarar sitt uppdrag att ge varje elev förutsättningar att nå de nationella målen i varje ämne har stått i fokus. De bedömningar som genomförts i detta arbete har stöd bland annat i resultat från den empiriska forskningen om undervisning och lärande.

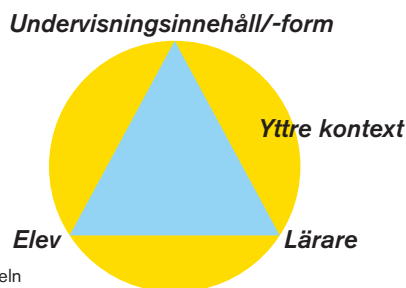

I Sverige har det hittills i stort sett saknats breda sammanställningar och analyser av utbildningsvetenskaplig empirisk forskning. I syfte att bidra till förbättringar i de skolor som uppvisar brister och att förankra och vidareutveckla bedömningarna av undervisningens kvalitet gav därför Skolinspektionen forskarna Jan Håkansson och Daniel Sundberg vid Linnéuniversitetet i uppdrag att ta fram en forskningsöversikt som skulle belysa sambanden mellan olika undervisningsfaktorer och elevernas studieresultat. I denna sammanställning presenteras kortfattat de slutsatser Skolinspektionen drar utifrån det omfattande material som forskarna har bearbetat och tolkat. I boken "Utmärkt undervisning – framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning" (Natur och kultur, 2012) beskrivs mycket mer utförligt de forskningsstudier Håkansson och Sundberg har gått igenom och deras analys och slutsatser.

Sammanställningens tre huvudsyften

- ✓ att lyfta fram några centrala faktorer och peka på väsentliga slutsatser i forskarnas analys som Skolinspektionen, liksom de som ansvarar för och arbetar med undervisning, kan utgå ifrån i arbetet med att förbättra verksamheten;
- ✓ att bidra till den pedagogiska diskussionen om framgångsfaktorer i undervisning;
- ✓ att redovisa delar av den empiri varifrån utgångspunkterna hämtas i Skolinspektionens bedömning av undervisningens kvalitet.

Den forskningssammanställning och analys som utförts av Håkansson och Sundberg har utifrån inriktningen på Skolinspektionens ämnesgranskningar tagit utgångspunkt i den så kallade didaktiska triangeln, det vill säga i sam-spelet mellan lärare, elev och innehåll/form, inramade av en yttre kontext.¹

Figur: Den didaktiska triangeln

¹ Kansanen, P. (2000) "Kampen mellan vetenskap och lära." Alerby, E., Kansanen, P. & Kroksmark, T. (red.) (2000) "Lära om lärande." Lund: Studentlitteratur.

Genom att ta utgångspunkt i den didaktiska triangeln blir det möjligt att fokusera enbart undervisningen och mötet mellan lärare, elev och undervisningens innehåll². I sammanhanget är det dock viktigt att understryka att elevers och skolors resultat också i hög grad påverkas och styrs av faktorer som främst relaterar till skolans omvärld, till exempel socioekonomiska faktorer. Översikten belyser alltså inte sådana strukturella faktorer. Skälet är att Skolinspektionen vill fokusera på framgångsfaktorer i undervisningen – faktorer som lärare, rektorer och skolhuvudmän på olika sätt kan påverka. I en fortsatt diskussion om kvalitet i undervisning och lärande, samt hur denna kan förbättras, är det dock nödvändigt att beakta även andra faktorer betydelse³. Detta för att få en så nyanserad bild som möjligt av de faktiska förutsättningar som råder, och därmed en realistisk bild av hur arbetet i skolan faktiskt kan förändras och förbättras.

Några utgångspunkter vid Skolinspektionens granskning av undervisning

Att svenska elevers resultat i internationella kunskapsmätningar sjunker är väl känt. Även om mätningarna nog bör ses mer som en indikator bland flera utifrån vad de i realiteten mäter är det intressant att man noterar både en generell nedgång och en nedgång som gäller särskilt mer avancerade förmågor.

I en aktuell rapport gör OECD en distinktion mellan en enskild elevs svårigheter i skolan och skolans svårigheter ("failure at school" och "failure by school") och problematiserar det förra perspektivet⁴. Stora resurser läggs på att utreda och försöka åtgärda enskilda elevers problem. Enligt rapporten skulle resurserna göra större nytta om de istället fördelades utifrån att skolan tar sikte på att lyckas med uppdraget att utmana elever som ligger väl till i sina ämnen samtidigt som man ser till att elever med svårigheter i skolarbetet får det stöd de behöver för att utvecklas så långt som möjligt utifrån sina förutsättningar.

Skolinspektionens fördjupade granskning av undervisningen avser både allmändidaktiska och ämnesspecifika aspekter. Det förstnämnda rör sig om en mer generell granskning av hur undervisningen genomförs och om den håller god kvalitet. Det andra handlar bland annat om ämnesinnehållet är relevant i förhållande till kursplanerna.

Skolinspektionen granskar dessutom såväl direkta som indirekta förutsättningar för att eleverna ska uppnå goda kunskapsresultat. Det är i första hand de direkta förutsättningarna för kunskapsuppdraget; lärarens arbete tillsammans med eleverna, som redovisas här och som också forskarnas översikt belyser.

Allmändidaktiska
och ämnesspecifika
aspekter

2 Avgränsningen till vad som sker i undervisningen och de faktorer som samspelar här innebär i sig begränsningar. En rad studier och översikter av god kvalitet har utelämnats, då de inte uppfyller dessa förhållandevis snäva kriterier. Inte heller har enskilda innovativa studier getts utrymme i analysen, trots att resultat från sådana säkerligen skulle komplettera de resultatbilder som framträder. Ett annat urval med en annan inriktning skulle kunna generera andra hållbara resultat.

3 Se till exempel Skolverket (2009) "Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer."

4 OECD (2012) "Equity and Quality in Education. Supporting Disadvantaged Students and Schools."

Även om resultatbilderna från nationell och internationell forskning om undervisning och lärande som Håkanssons och Sundbergs översikt och annan forskning visar är mångfacetterade och komplexa, framträder vissa faktorer som klart betydelsebärande.

Undervisningen, läraren och eleven

Hattie (2009) som genomfört den hittills mest omfattande analysen av resultat av ett större antal andra studier (metaanalys) inom området, har framhållit betydelsen av hur läraren agerar och vilken typ av undervisnings-situationer läraren skapar⁵. Goda relationer mellan lärare och elever och höga förväntningar från lärarens sida på samtliga elever har visat sig ha

Lärarens kompetens,
förmåga och
engagemang

påvisbar betydelse i detta sammanhang. Andra viktiga faktorer är lärarens förmåga att fokusera på vad som är väsentligt i undervisningen, och att elever ges regelbunden återkoppling.

Lärarens kompetens, förmåga och engagemang är alltså de undervisningsrelaterade faktorer som i högst grad påverkar elevers resultat. Om detta råder en hög grad av samstämmighet i både internationell och svensk forskning. Inledningsvis visar forskningen att lärare som lyckas påverka elevernas resultat i positiv riktning besitter en kombination av flera kompetenser och förmågor. Utifrån forskningsresultaten är det också möjligt att beskriva några av de specifika egenskaper hos läraren som har störst betydelse för resultaten. Dessa forskningsresultat ger Skolinspektionen grund för att i sitt arbete uppmärksamma lärarens roll samt om skolhuvudman och rektor ger läraren tillräckliga förutsättningar att axla rollen och fullgöra sitt uppdrag.

Framgångsrika lärare har goda ämneskunskaper och god didaktisk kompetens och förmåga att balansera dessa så att de skapar ett sammanhang och en röd tråd för elevernas lärande visar forskningen. De kan anpassa innehåll och metod i undervisningen efter både elevernas förutsättningar och den givna situationen och har tillgång till en bred arsenal av metoder och verktyg att använda i sitt arbete. Vidare är framgångsrika lärare tveklöst ledare i klassrummet. De skapar struktur i arbetet och kan tydliggöra för eleverna både vilka mål man arbetar mot, och vilka ansträngningar som krävs för att nå målen. Framgångsrika lärare motiverar också eleverna, genom att ha ändamålsenliga förväntningar på dem och samtidigt koppla undervisningen till elevernas erfarenheter. Resultatet blir en undervisningsmiljö som stödjer och strukturerar elevens lärande. En miljö där läraren leder eleven i kunskapsutvecklingen, gör eleven delaktig och utmanar och stimulerar genom att variera undervisningen och sätta mål och förväntningar lite bortom elevens kunskapshorisont.

Det tycks med andra ord finnas vissa förhållanden som gynnar elevers lärande och kunskapsutveckling mer än andra. Utifrån det tar Skolinspektionen i granskningen av undervisning särskilt fasta på några aspekter:

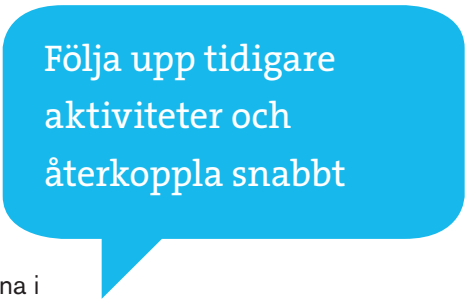
⁵ Hattie, J. (2009) "Visible Learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement." London: Routledge. Se även uppföljaren i svensk översättning, Hattie, J. "Synligt lärande för lärare". Natur & Kultur

Det finns ett synligt pedagogiskt ledarskap från lärarens sida med en tydlighet i mål, innehåll och struktur

Forskningen är samstämd om att ett kännetecken för god undervisning är att den har ett tydligt syfte, är välorganiserad och planerad. Läraren behöver kontinuerligt ange målen för lärandet och syften med olika aktiviteter samt strukturera innehållet i undervisningen på ett tydligt sätt. Läraren behöver även regelbundet följa upp att eleverna förstår det innehåll som behandlas och ha en förmåga att uppmärksamma och underlätta framgångsrika lärandestrategier. Ett betydelsefullt inslag är likaså att läraren summerar och sammanfattar olika moment för att skapa överblick och sammanhang för eleverna. Lärarens ledarskap, och hur läraren stödjer elevernas lärande, behöver vara synligt i såväl helklassaktiviteter som grupparbeten och individuellt arbete. I styrdokumentet ställs också krav på en målstyrd, lärarledd och strukturerad undervisning.

Forskningen framhåller alltså att det har betydelse för elevernas resultat att undervisningen tydligt pekar ut riktning för lärandet genom målrelatering, struktur och förankring i aktuella styrdokument men också att den utformas efter kontinuerlig uppföljning av elevernas kunskapsutveckling.

Formativ bedömning, eller förbättringsorienterad feedback, beskrivs ibland i forskningen som bryggan mellan undervisning och lärande. Många forskare framhåller den formativa bedömningens potential för att generera goda lärandeprocesser. Det handlar då om att läraren ska tydliggöra för eleven hur den ligger till i förhållande till kunskapskraven och ge vägledning så att eleven förstår hur den ska göra för att komma längre i sin kunskapsutveckling. Feedback som främst fokuserar om eleven gjort rätt eller fel, om resultatet är positivt eller negativt byts ut mot mer komplexa bedömningar som innehåller kunskapskorrektioner, förklaringar och aktiviteter för fördjupat lärande och som gör eleven delaktig i bedömningsprocessen. Betecknande är likaså att de formativa bedömningarna kan fungera som ett viktigt underlag och medel för lärarna i deras arbete med att utveckla undervisningens kvalitet och effektivitet.

Följ upp tidigare aktiviteter och återkoppla snabbt

Man kan alltså med stöd i forskningen konstatera att en lärare som planerar och genomför sin undervisning med genomtänkt progression och genom att relatera till tidigare moment, åstadkommer bättre resultat. Därför krävs av läraren som ledare att han eller hon hjälper eleverna att fokusera på rätt saker, följer upp tidigare aktiviteter, återkopplar snabbt och adekvat samt repeterar viktiga principer. Dessa förhållandevis strukturerade egenskaper och uppgifter ryms enligt Håkansson och Sundberg i lärarens ledarskapets kompetens.

I forskningen lyfts alltså betydelsen av en konstruktiv, uppgiftsorienterad och målinriktad feedback till eleverna. Styrdokumentet som också markerar vikten av kontinuerlig uppföljning och en formativ bedömning av elevernas kunskapsutveckling ligger väl i linje med detta.

Lärandemiljön i skolan är trygg, stödjande och uppmuntrande och kännetecknas av individanpassning, variation och utmaningar

Forskningen anger att elever lär sig bäst i integrerade och omhändertagande lärandemiljöer, där man inte bara tolererar utan välkomnar misstag. Det handlar om proaktiva och stödjande klassrum där eleverna tillåts ta intellektuella risker och där fokus sätts på lärande och inte bara på att veta och kunna eller på rätt svar. Klimatet tillåter olika uppfattningar att komma till tals och alternativa förklaringar och alternativ förståelse utvecklas och undersöks. Om läraren visar tolerans för elevers skilda åsikter, respekterar och visar intresse för elevernas idéer och låter dem vara med och påverka, gynnar det dessutom att motsvarande attityd utvecklas hos eleverna.

Forskningen visar också att lärarens uppfattning om elevernas potential för lärande påverkar elevernas prestationer. Om en lärare tror att alla elever kan lära, leder detta till bättre lärande än om läraren tror att vissa elever kan lära och andra inte. Lärandemiljön bör vara tillräckligt utmanande för att nå just bortom elevens rådande nivå och kapacitet. Framgångsrika lärandemiljöer bygger på ändamålsenliga förväntningar, tillit och förstärkande motivation för

att bland annat utveckla elevens självupplevda kapacitet. Tilltro till elevernas förmåga är dock inte tillräckligt i sig, utan måste kombineras med ett aktivt stöd från lärarens sida. För höga förväntningar riskerar annars att leda till rädsla och överdriven press, vilket i sin tur tenderar att premiera ytlärande framför fördjupat lärande. I styrdokumentet återspeglas detta i krav på en trygg lärandemiljö som stödjer elevernas självförtroende och har ett tydligt fokus på lärande.

Forskningen visar på vikten av individanpassning, variation och utmaningar i en lärandemiljö som är trygg, stödjande och uppmuntrande. Utgångspunkten tas i elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter. Lärare som kan leda och genomföra en variation av undervisningsmetoder, alternativa ansatser och förklaringar av innehållet och som använder varierat undervisningsmaterial och utmanande uppgifter ger bättre förutsättningar för elevernas lärande stimulerar elevernas lust att lära. Det gäller även lärare som utgår ifrån att elever har olika inlärningsstilar och utvecklar olika strategier i lärandet och organiserar undervisningen därefter, jämfört med lärare som tror att alla elever lär på samma sätt och undervisar därefter.

I forskningen om lärares yrkesutövande framhålls att genom en omfattande och rik undervisningsrepertoar och en förmåga att variera och anpassa undervisningens form och innehåll till skilda kontexter och elevernas olika förutsättningar läggs grunden för att eleverna ska uppnå goda resultat.

I styrdokumentet ställs likaså krav på en anpassning av undervisningen i förhållande till elevernas behov, erfarenheter och intressen och på det stöd och de utmaningar eleverna behöver för att utvecklas så långt som möjligt utifrån sina förutsättningar.

Goda lärandemiljöer kan alltså inte strömlinjeformas utan måste organiseras utifrån unika förhållanden. Fokus bör enligt forskningen riktas mindre mot färdig kunskap och mer mot elevers successiva kunskapsutveckling, som innefattar en möjlighet för eleven att pröva sina erfarenheter, kunskaper och förhållningssätt i olika situationer.

Forskningen indikerar alltså att skolor där eleverna uppnår goda resultat har lärare med goda ämneskunskaper och hög didaktisk kompetens som gör att de använder ett varierat utbud av undervisningsmaterial och kompletterar detta med att utmana i ämnesövergripande diskussioner och uppmuntra eleverna till abstrakta resonemang.

Samverkan mellan lärare har också visat sig vara en faktor av vikt. Betydelsen har lyfts fram av professionella lärare med höga förväntningar på varandra, som tillsammans reflekterar över sitt arbete.⁶

Goda lärandemiljöer
organiseras utifrån
unika förhållanden

---

⁶ McKinsey & co (2007) "How the world's best performing schools come out on top."

Skolan, rektorn och huvudmannen

Det råder samstämmighet i forskningen kring den betydelse individanpassning, tilltro till elevens förmåga, elevers delaktighet och gott ledarskap har för att öka elevernas lust att lära och för deras kunskapsutveckling. Skolinspektionens resultat vittnar dock om att många lärare upplever att de inte har möjlighet att hjälpa de elever som är i behov av stöd⁷ och inte heller att de, tillsammans med den enskilda eleven har möjlighet att ställa upp och arbeta mot mål som är meningsfulla och utmanande⁸. Särskilt oroande blir ett sådant resultat när forskningen på området pekar ut lärarens insats som direkt avgörande för framgång i elevens lärande. Det är därför nödvändigt att reflektera inte bara över forskningsresultatets innehåll utan även kring frågan vem som har möjlighet att påverka förutsättningar och förbättra resultat. Möjligheten att resultat från forskningen används praktiskt ökar då.

Tydligt mandat för läraren

Läraren verkar inom ramen för ett nationellt utbildningssystem och ska undervisa med utgångspunkt i rådande styrdokument. Ramarna för den enskilda skolans verksamhet ska sättas av skolhuvudman och rektor som också har ansvar för skolans resultat och undervisningens kvalitet och att tillräckliga resurser finns tillgängliga. Staten har ett givet ansvar i sin tur, exempelvis genom att säkra styrdokumentens relevans och kvalitet och genom inspektion, i det här fallet, kontrollera och granska och i samband med det ge vägledning i vad skolorna behöver rätta till utifrån de krav som finns i lagstiftningen. Staten ska också säkerställa att den lärarutbildning, inklusive kontinuerliga kompetensutvecklingsinsatser, som erbjuds är av hög kvalitet och har ett relevant innehåll.

Rektors, kommunens och fristående huvudmannens ansvar

För att väcka elevernas lust att lära och vidmakthålla intresset skoltiden igenom krävs därmed gemensamt ansvarstagande. Många lärare kämpar med den svåra uppgiften att anpassa undervisningen efter elevernas skiftande behov och förutsättningar och det är alltså rektors och kommunens och den fristående huvudmannens ansvar att se till att lärarna får det stöd de behöver. Även om det i Skolinspektionens granskning är en skolas undervisning som står i fokus och inte den enskilda lärarens är det dock **inte** så att läraren friskrivs från ansvar. Några av de mest betydelsefulla delarna för undervisningens kvalitet, som det också finns stöd i forskningen för, är lärarens självtillit och trygghet i undervisningssituationen, förmågan att variera undervisningen samt att höga förväntningar samspelar med förtroendefulla relationer. Detta är ju något som läraren själv i hög grad rör över men behöver stöd i.

Lärares kompetens, förmåga och engagemang är inte statiska egenskaper utan kan påverkas och utvecklas. Framför allt kan en väl fungerande daglig arbetsmiljö och ett professionellt pedagogiskt klimat i en skola i hög grad

7 Skolinspektionen (2012) "En skola med tilltro lyfter alla elever. Skolinspektionens erfarenheter och resultat från tillsyn och kvalitetsgranskning 2011". Regeringsrapport.

8 Resultat från Skolenkäten 2011, dnr 2012:2831

påverka och förbättra lärarens förutsättningar visar forskningen. Det är rektor som ska borga för en god organisation och för ett sådant fungerande och stödjande pedagogiskt klimat.

En sådan miljö skapas genom att rektor visar tilltro till läraren och ger läraren ett tydligt mandat visar forskningen. Vikten av att rektor tar ansvar för undervisningens kvalitet har också ofta uppmärksammats i forskningen⁹ liksom i Skolinspektionens granskningar¹⁰. För att ge eleverna en bra utbildning är ett kvalificerat ledarskap för skolan bland det viktigaste, vid sidan av lärarnas kompetens och förmåga¹¹. Höga förväntningar på elevernas resultat, tydliga regler och att rektorn är delaktig i dialog med lärarna om undervisningen, samt tydliga mål och gemensamma visioner, är viktiga aspekter för det framgångsrika ledarskap, som forskningen indikerat i sin tur genererar en framgångsrik skola.¹²

Som ledare för den pedagogiska verksamheten driver rektor pedagogiska diskussioner, verkar för samhörighet och samsyn i kollegiet och pekar ut men också ser till att den övergripande inriktningen för arbetet omsätts i praktisk handling i varje lärarens undervisning. På motsvarande sätt behöver rektor förutsättningar och förtroende både från chefer och personal.

Från Skolinspektionens sida utgör ovanstående ett tydligt argument för vikten av att samtliga aktörer i styrsystemet tar nödvändigt ansvar och även samspelar i sitt ansvarstagande.

Ytterligare en nödvändig förutsättning för framgång är alltså skolans organisation. Denna måste sätta det pedagogiska uppdraget i fokus och utformas för att detta ska hanteras så effektivt och ändamålsenligt som möjligt. Ska läraren kunna utföra sitt uppdrag framgångsrikt krävs nödvändiga resurser i form av tid och adekvat utrustning för arbetet. Därtill krävs en genomtänkt organisation för kompetensutveckling och utveckling av skolans interna arbete. Utifrån detta granskar Skolinspektionen med stöd i forskningen också ofta de indirekta förutsättningar som kan ha betydelse för elevernas måloppfyllelse:

En förutsättning
för framgång är
skolans organisation

9 Törnsén, M. (2009) "Successful Principal Leadership: Prerequisites, Processes and Outcomes." Ak. Avh. Umeå: Umeå universitet.

10 Skolinspektionens kvalitetsgranskning: Rektors ledarskap, rapport nr 2010:15: <http://www.skolinspektionen.se/Documents/Kvalitetsgranskning/rektor/kvalgr-rektor-slutrapport.pdf>, Rektors ledarskap, rapport nr 2012:1 <http://www.skolinspektionen.se/Documents/Kvalitetsgranskning/rektor2/slutrapport-rektors-ledarskap-2012.pdf>

11 OECD (2009) "Förbättrat skolledarskap. Volym 1: Politik och praktik." Pont, B, Nusche, D, och Moorman, H. Översättning av rapporten "Improving School Leadership, Policy and Practice". Stockholm: Skolverket.

12 Grosin, L. (2003) "Forskning om framgångsrika skolor som grund för skolutveckling." I: Berg, G. och Scherp, H-Å. (red.) "Skolutvecklingens många ansikten. Stockholm, Myndigheten för skolutveckling." Liber distribution, s 147 ff.

- Om lärarna har utbildning för den undervisning de bedriver
- Om lärarna får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter
- Om lärarna samverkar med andra lärare i syfte att nå utbildningsmålen
- Om rektorn tar ansvar för undervisningens kvalitet, inhämtar kunskap om lärarnas undervisning och följer upp undervisningens resultat
- Om det bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete som inkluderar undervisningen i det aktuella ämnet
- Om de lokaler och den utrustning finns som behövs för att uppfylla syftet med utbildningen

Ovanstående slutsatser avseende lärarkompetenser och rektors roll ger enligt Skolinspektionen god vägledning för skolans huvudmän i förbättringsarbetet. Genom att skapa en stödjande strukturerad miljö för undervisning och lärande, samt genom att initiera och stödja lärares professionella utveckling i en riktning enligt ovan, kan skolans huvudmän ta en central och aktiv roll i arbetet för förbättrade resultat. Skolinspektionen bedömer således inte enbart undervisningen utan även att rektor tar ansvar för och utvecklar dess kvalitet samt att huvudmännen tar ett sådant övergripande ansvar för verksamheterna som anges i skollag och läroplaner.

Sammanfattning

Några slutsatser som kan dras utifrån forskningen om hur undervisningen påverkar elevers studieprestationer och som Skolinspektionen tar fasta på lyder:

- Elever vars lärare använder en bred arsenal av metoder och verktyg och sina goda ämneskunskaper i undervisningen, lär sig mer än elever vars lärare saknar eller inte fullt utnyttjar sin didaktiska och metodiska kompetens.
- Elever vars lärare är tydliga ledare som utmanar, driver och skapar förtroendefulla relationer, lär sig mer än elever vars lärare inte ser det som sin uppgift att peka ut riktningen för elevens utveckling och erbjuda verktyg som kan leda eleven rätt.
- Elever vars lärare vet att det är deras ansvar att organisera undervisningen efter elevers individuella behov, lär sig mer än elever vars lärare tror att elever lär på samma sätt och undervisar därefter.
- Elever som undervisas av lärare som vet och visar att alla elever kan lära, lär sig mer än elever vars lärare tror att vissa elever kan och andra inte.
- Elever som ges förutsättningar att vara med och välja aktiviteter och vars erfarenheter och kunskaper blir en utgångspunkt i undervisningen, lär sig mer än elever vars lärare tror att elever inte har det som krävs för att involveras och vara med och påverka.

Kollegiala samtal om mål, värderingar och bedömning av resultat

En framgångsrik undervisning som leder till att eleverna når goda studieresultat kan inte beskrivas i endimensionella termer. Det är kvaliteten i lärarens kombinerade kunskaper, förmågor och handlingar i varje unik undervisningssituation som skapar förutsättningar för elevers lärande och kunskapsutveckling. Medan forskningen pekar ut några specifika kompetenser hos läraren som visat sig ha stor betydelse; kompetens att bygga och utveckla relationer, ledarkompetens och didaktisk kompetens, krävs också en organisation som skapar tydlighet och struktur och där det finns kollegiala samtal om mål, värderingar och bedömning av resultat som rektor driver. Inom denna ram kan läraren sedan forma sin undervisning och skapa tydliga och goda förutsättningar för elevernas lärande.

Om forskningsöversikten

Översikten omfattar 20 internationella forskningsöversikter och 23 svenska översikter. Syftet var att peka ut de viktigaste strömningarna och att redovisa resultat som framkommit i många studier. Slutsatserna i analysen är forskarnas egna och det råder inte fullt ut samstämmighet i forskarvärlden kring dem. Enligt forskarnas bedömning finns det dock vad de kallar "starka konvergenser" mellan olika forskningsansatser och över nationella och kulturella kontexter. Författarnas slutsatser baseras också på oberoende forskningsresultat med stöd i många olika undersökningar och studier kring undervisning och lärande.

Slutsatserna
i analysen är
forskarnas egna

De slutsatser Skolinspektionen drar av materialet och använder i granskning av undervisningen grundar sig framför allt på resultat från de stora internationella översikter som presenterats på senare tid, framför allt John Hatties *Visible Learning*. "A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement" (2009) tack vare sitt omfång och fokus på effekter. Vid sidan av denna utgör även "Teacher competences and pupil achievement in pre-school and school", en översikt av Sven-Erik Nordenbo m fl (2008), ett viktigt bidrag. Nordenbos översikt prövar idén att lärares kompetenser och sätt att undervisa påverkar elevers studieprestationer. En del av dessa har därmed effekt på resultaten, även om Nordenbo inte uttalar sig om effektens styrka, utan om dess riktning.

"Children, their world, their education: the final report and recommendation of the Cambridge Primary Review" (Alexander 2010) är en mycket omfattande översikt som täcker fler forskningsområden än bara det klassrumsrelaterade. Översikten fokuserar brittisk utbildning, men dess slutsatser sträcker sig över nationsgränser. Den innehåller jämförande perspektiv på olika utbildningssystem och anses utifrån ambition och omfattning som mycket genomgripande. Ytterligare en viktig källa är "International Handbook of research on teachers and teaching" (Saha & Dworkin 2009) som totalt rymmer 76 kapitel och belyser såväl förskjutningar i forskningsfokus om förändrade resultatbilder. "Handbook of Educational Psychology" (Alexander & Winne 2006) belyser forskning om undervisning med lärare i fokus, och resultat från denna fördjupar den samlade bilden och tillför delvis vidgade

perspektiv på exempelvis resonemang om lärarens roll. Detta gäller även "Learning skills and the development of learning capabilities". (Higgins 2007). Utöver dessa utgör bland andra "Review and meta-analyses of school and teaching effectiveness", en metaanalys av Scheerens m fl (2007) kring undervisningseffekter, ett viktigt bidrag.

Frågan om evidens i forskning om utbildning och undervisning är föremål för debatt både i Sverige och internationellt. Samtidigt som ingen forskare (och sannolikt blott ett fåtal skolpolitiker) tror på att identifiera en metod som den bästa, efterfrågas jämförelse mellan och analyser av metoder för att åtminstone kunna värdera dessa på empirisk grund. Två aspekter är centrala för diskussionen kring evidens, nämligen generaliserbarhet och kumulativitet, det vill säga i vilken grad de slutsatser en forskare kommer fram till hänger samman med tidigare forskningsresultat.

Annorlunda uttryckt måste den som strävar efter evidens fråga sig huruvida kunskaper från enskilda forskningsstudier kan betraktas oberoende av kontext, det vill säga det sammanhang i vilket forskningen utförts. Är det möjligt att dra generella slutsatser ur pedagogisk forskning, som till sin natur ofta är processorienterad och kontextbunden? Förespråkare för evidens svarar ja på frågan. Motståndare hävdar motsatsen. Det viktigaste är emellertid att reflektera över frågan och förhålla sig till den i arbetet. På samma sätt kan kumulativitet betraktas. Å ena sidan är det viktigt och rimligt att inte "uppfinna hjulet på nytt", utan att istället bygga ställningstaganden och handlingar på känd kunskap. Å andra sidan finns många exempel på banbrytande resultat som innebär en total förändring av vår förståelse av omvärlden och som inte skulle kommit fram om forskarna inte hade ifrågasatt rådande paradig. Även här blir det viktiga i en diskussion om evidens att vara medveten om frågans betydelse och ha ett medvetet förhållningssätt i både teori och praktik.

Ett medvetet förhållningssätt i både teori och praktik

Läs mer om Skolinspektionens sammanställning på vår hemsida:
www.skolinspektionen.se/forsknings-sammanstallning

Regelbunden tillsyn

SKOLINSPEKTIONEN granskar skolverksamhet, förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet. Utgångspunkten är de lagar och regler som finns för verksamheten.

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden

SKOLINSPEKTIONEN granskar kvaliteten i skolor och andra verksamheter inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever

Elever, föräldrar och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev.

Fristående skolor – kontroll av grundläggande förutsättningar

SKOLINSPEKTIONEN bedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.